

UNIVERSITETI SHETËROR I TETOVËS
ДРЖАВЕН УНИВЕРЗИТЕТ ВО ТЕТОВО
STATE UNIVERSITY OF TETOVA

FAKULTETI FILOZOFIK

Konferenca e parë ndërkombëtare

**“PROBLEMET SOCIO-KULTURORE DHE
SFIDAT E BASHKËKOHËSISË”**

**„СОЦИО-КУЛТУРНИ ПРОБЛЕМИ И
СОВРЕМЕНИ ПРЕДИЗВИЦИ„**

**“SOCIO-CULTURAL ISSUES AND
CHALLENGES OF CONTEMPORANEITY”**

Tetovë, 18-19.10.2013

Valentina Pajaziti, Mensur Pajaziti, Valdeta Zenuni-Idrizi Philosophy in contemporary art installation.....	21
ABSTRAKTET E PUNIMEVE TË PEDAGOGJISË	23
Xheladin Murati Proceset e globalizimit në arsim dhe reflektimi në formimin e vlerave.....	24
Кирил Барбареев Промена на системот на образование.....	25
Fadbi Osmani & Svetlana Grncarovska Mundësitë e komunikimit cilësor në funksion të procesit mësimor-bashkëkohorë.....	27
Buniamin Memedi Identifikimi dhe trajtimi i nxënësve me vështirësi në të mësuar.....	30
Lulzime Lutfiu Kadriu Komunikimi ndermjet arsimtarit dhe nxënësit faktor i rëndësishëm në realizimin e punës edukative.....	32
Снежана Мирасчиева, Владо Петровски, Емилија, Петрова Ѓорѓева Предизвиците на современото воспитание и образование во контекст на самооценувањето на учениците како социо-културен проблем.....	34
Rabije Murati Demokratizimi i shkollës.....	36
Снежана Јованова – Митковска & Билјана Попеска Интеграциско – корелациска поврзаност на содржините од наставните предмети по физичко и здравствено образование и запознавање на околината во одделенската настава.....	38
Билјана Попеска Холистичкиот пристап во воспитно образовната работа со децата анализиран од аспект на физичкото воспитание.....	40
Снежана Мирасчиева, Владо Петровски Воспитувањето на учениците во контекст на работната култура, социо- културен проблем и предизвик на современото воспитание и образование.....	42
Ardita Ceka, Besa Havziu Norms, rules and transformation of family.....	44
Fatmir Sulejmani Is the process of reformation of elementary school and high school education, in the republic of Macedonia, possible?.....	45

**Холистичкиот пристап во воспитно образовната работа со децата
анализиран од аспект на физичкото воспитание**

Апстракт

Д-р Билјана Попеска / Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип

Во воспитно - образовната работа со деца, преку примена на содржини од различни воспитно - образовни подрачја се влијае врз сите сегменти од развојот: моторички, когнитивен, социјален и емоционален. Содржините по физичко воспитание како доминантно насочени кон сегментот на моторичкиот развој, неминовно влијаат на останатите развојни сегменти на овој начин почитувајќи го детскиот развој како холистички, комплементарен и континуиран процес. Во таа насока е и основната цел на овој труд, односно преку систематизиран приказ на досегашните сознанија да укаже на релациите и меѓусебната условеност на моторичкиот развој со останатите развојни домени. Сознанијата за овој проблем во апликативна форма се презентирани преку конкретни примери и анализа на различни активности и содржини од програмата по физичко воспитание и нивното конкретно влијание врз останатите развојни сегменти. Презентираните сознанија од една страна укажуваат на единството на детскиот развој, додека од друга страна ги нагласуваат предизвиците поставени пред воспитувачите и потребата за нивна сеопфатна наобразба и сознанија за развој како целина и можностите на физичкото воспитание.

Клучни зборови: холистички пристап, физичко воспитание, развој, релации, влијание.

ХОЛИСТИЧКИОТ ПРИСТАП ВО ВОСПИТНО ОБРАЗОВНАТА РАБОТА СО ДЕЦАТА АНАЛИЗИРАН ОД АСПЕКТ НА ФИЗИЧКОТО ВОСПИТАНИЕ

Д-р Билјана Попеска, Факултет за образовни науки, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

Апстракт

Во воспитно – образовната работа со деца, преку примена на содржини од различни воспитно – образовни подрачја се влијае врз сите сегменти од развојот: моторички, когнитивен, социјален и емоционален. Содржините по физичко воспитание како доминантно насочени кон сегментот на моторичкиот развој, неминовно влијаат на останатите развојни сегменти на овој начин почитувајќи го детскиот развој како холистички, комплементарен и континуиран процес. Во таа насока е и основната цел на овој труд, односно преку систематизиран приказ на досегашните сознанија да укаже на релациите и меѓусебната условеност на моторичкиот развој со останатите развојни домени. Сознанијата за овој проблем во апликативна форма се презентирани преку конкретни примери и анализа на различни активности и содржини од програмата по физичко воспитание, односно физичко и здравствено образование и нивното конкретно влијание врз останатите развојни сегменти. Презентираните сознанија од една страна укажуваат на единството на детскиот развој, додека од друга страна ги нагласуваат предизвиците поставени пред воспитувачите и наставниците и потребата за нивна сеопфатна наобразба и сознанија за развој како целина и можностите на физичкото воспитание.

Клучни зборови: холистички пристап, физичко воспитание, развој, релации, влијание.

ВОВЕД

Тргувајќи од детето како основен приоритет во воспитно – образовната работа кон кој се насочени сите воспитно – образовни постапки, активности и содржини, како и начинот на кој децата ги усвојуваат знаењата и го гледаат светот, односно како единствена целина, развиен е холистичкиот пристап во воспитно – образовната работа. Холистичкиот пристап подразбира гледање на детето, односно на неговиот развој како единствена неделива целина составена од повеќе меѓусебно условени сегменти кои се надополнуваат и треба подеднакво да се развиваат, без фаворизирање на одредени развојни домени.

Детскиот развој сфатен како холистички, комплементарен и континуиран процес подразбира промени кои започнуваат со зачнувањето и продолжуваат низ животниот век, кои се резултат на биолошки, когнитивни и социо – емоционални процеси (Santrock, 2008; Patterson, 2009), односно подразбира квалитативни и квантитативни процеси и промени кои единката ја водат кон повисок стадиум (Шкариќ, 2004) и кои промени се однесуваат на сите сегменти од човековото

функционирање. Во таа смисла може да се зборува за **моторички, когнитивен, социјален и емоционален развој** (Malina, Bouchard & Bar – Om, 2004). Потребата за познавањето на карактеристиките на секој од наведените развојни домени во секој период од детството се наметнува како неопходна за воспитно – образовната работа, но е особено нагласена кога станува збор за наставата по физичко и здравствено образование од причина што сегментот на моторичкиот развој е тесно поврзан и влијае на сите останатите развојни сегменти (Malina, Bouchard & Bar – Om, 2004). Оваа поврзаност се нагласува и во т.н. Теоријата за интегрален развој на Исмаил, според која моторичките потенцијали и стекнувањето на различни движечки искуства и моторички знаења пред се е поврзан со телесниот, функционалниот, интелектуалниот и социо - емоционалниот развој кај децата (Ismail, 1976).

Наведените гледишта од една страна ја нагласуваат целовитоста на развојот и развојните промени, но од друга страна укажуваат на можноста за меѓусебните релации меѓу различните воспитни подрачја и наставни предмети, односно преку различни воспитно – образовни и наставни содржини, пристапи и техники да се усвојат целовити и трајни знаења. Во таа насока е и целта на овој труд, каде преку систематизиран приказ на досегашните сознанија, но и преку конкретни примери и анализа на различни активности и содржини од програмата по физичко воспитание во предучилишното воспитание, односно содржините по предметот физичко и здравствено образование во одделенската наставата може и се влијае на сите развојни домени, односно да се придонесе кон развој на комплетна и сестрано развиена личност. Ова значи хармоничен развој на учениците (когнитивен, емоционален, социјален и психомоторен) во сообразност со индивидуалните способности и развојни законитости како императив, дефинирани и како основна цел на нашиот воспитно – образовен систем (Концепција за деветгодишно образование, 2007).

Физичкото воспитание - комплементарен дел од севкупното воспитание

Физичкото воспитание во системот на предучилишно воспитание, односно ФЗО во одделенската настава претставува дел од воспитно – образовниот процес како единствена целина. Како комплементарен дел на севкупното воспитание, ФВ придонесува за развојот на личноста преку примена на разновидните средства со кои се делува на човекот во целина, а не само на човековото тело. Во услови на современо живеење, технолошки напредок, комјутеризација и хипокинезија, ФВ добива повеќезначна улога во одржување на рамнотежата меѓу променетите услови на живот и работа и елементарните потреби за движење, одржување на здравјето, творечките и работните способности. Целите на ФВ, односно на ФЗО нотирани во програмските

документи за предучилишно воспитание¹ и одделенска настава² може да ги сумираме во една генерална цел на физичкото воспитание и образование определена како *задоволување на био – психо – социјалните потреби за движење како начин за подобрување на адаптивните и творечките способности во современите услови на живот и работа* (Findak, 2006).

Иако содржините на физичкото воспитание и образование, начинот на нивната реализација и ефектите кои се постигнуваат, доминантно се насочени кон сегметот на моторичкиот развој, самата поставеност на целите и нивната операционализација низ образовните, функционалните и воспитните задачи укажуваат на влијанието на ФВО врз севкупниот развој на децата.

Во таа смисла *образовните задачи* кои се насочени кон стекнување на моторички знаења, навики и умеања, развој на базични движечки вештини (природни движечки форми), стекнување и развој на елементарните облици на специфични моторни вештини, односно надоградба, усовршување и корекции на постојните моторички знаења на децата и учениците, претставуваат интеграција на сегментите на моторичкиот и когнитивниот развој. *Функционалните задачи* се насочени кон развивање на способностите на децата и учениците, во прв ред моторичките способности (изведбено насочени и здравствено насочени моторички способности) и сензорно-перцептивните способности, стекнување навики за здрав и активен начин на живот, како и стекнување здрави хигиенски навики се насочени првенствено кон сегментот на моторичкиот развој. *Воспитните задачи* подразбираат развој на перцепцијата за сам себе, формирањето на сликата за сам себе, интерперсонална комуникација и социјализација, развој на позитивни морални особини, односно формирање на карактерните, емоционалните, волевите и естетските особености на младата личност. Наведените цели и задачи се реализираат преку содржините на ФВО односно различните форми на фундаментали движечки вештини предвидени во програмските документи за предучилишно воспитание и одделенска настава.

Физичкото воспитание и моторичкиот развој

Моторичкиот развој претставува секвенционален и континуиран процес на модификација низ кој детето усвојува одредени шеми или форми на движење и вештини. Овој процес е резултат на влијанието на нервно – мускулно созревање, развојните карактеристики на детето, темпото на раст и созревање, влијанието на претходното моторичко искуство и новото моторичко искуство (Malna et al, 2004). Моторичкиот развој се однесува на развој на способностите за движење, односно развојните промени кои се случуваат во моторичкото однесување и факторите кои ги предизвикуваат овие промени. Преку учењето и изведбата на различните форми на движење

¹ Основи на програмата за воспитно – образовна работа во подготвителната година, 2005

² Наставни програми за деветгодишно образование, 2007

детето стапува во интеракција со околината, ја осознава, делува во неа и го збогатува своето искуство. На овој начин преку движењето децата целосно го запознаваат светот (Thalen, 2000 наведено во Age group development program).

Оттука, различните форми на локомоторни, нелокомоторни и манипулативни движења (различни видови на одење, трчање, скокање, качување, провлекување, ползење, тркалање, водење, додавање, фрлање, фаќање, ротирање, нишање и сл) кои се дел од програмските документи за ФВ, влијаат врз подобрување на моторичкиот развој, преку развој и усовршување на движечките вештини, стекнување и развој на елементарните облици на специфични моторни вештини од различни движечки категории, подобрување на визуелата сензација, развој на кинестетскиот систем кој ни дава информација за положбата на деловите од телото во текот на одредено движење, просторни односи (горе – доле, потоа напред – назад, лево - десно), развој на *просторна ориентација* која подразбира локализирање на делови од телото во просторот, развој на латерализацијата како свесност дека телото има две страни кои се движат независно, развој на перцептивните способности, асиметрија и сл (Gallahue, 1987 во Age group development program, Haywood&Getchel, 2004).

Кај децата во помала возраст, усвојувањето на различни начини на движење и користењето на сетилата овозможува полесно совладување и движење низ просторот, задоволување на вродената љубопитност и повеќе можност за учење, што директно влијае на когнитивниот развој и развојот на говорот итн. Корелација помеѓу моторичкиот, интелектуалниот и емоционалниот развој кај мали деца, се зголемува со возраста што укажува на зголемена можност за позитивно влијание врз интелектуалното и емоционалното однесување на децата преку развој и унапредување на нивното моторичко однесување (Bala, 1981). Од друга страна, не сите промени во движењата се резултат на развојот. Промените кои се резултат на искуството, а не на карактеристиките на одредена возраст не се резултат на моторичкиот развој туку претставуваат моторичко учење (Haywood & Getchell, 2005). Промените во моториката кои се резултат на моторичкото учење укажуваат на директна меѓусебната поврзаност и условеност на моторичкиот и когнитивниот развој.

Физичкото воспитание и когнитивниот развој

Когнитивниот развој се однесува на промените во мислењето, помнењето, способноста за резонирање, перцепциите, вниманието, концентрацијата, говорот и фантазијата (Patterson, 2009). Во детството когнитивниот развој е бурен и интензивен, се карактеризира со постојани развојни промени поинакви во секоја возраст. Преку когнитивниот развој децата учат за можностите на сопственото тело да се движи, за механичките принципи за изведување на движењето, што го

овозможува движењето, но и примена на научените форми на движење во нови, различни и непознати ситуации. Знаењето на правилата во одредена фаза го одредува успехот во најголем дел од спортовите (Nichols, 1986). Според развојните психолози (Пијаже, Алтман), когнитивниот развој се одвива истовремено со моторичкиот развој, односно моторичката активност обезбедува експитација на ЦНС, што ја одредува моториката како стимулатор на севкупниот развој на детето. Од друга страна, преку моторичката активност се стимулираат речиси сите когнитивни функции. Оттука моторичката активност е од непроценливо значење за целокупниот развој особено во првите 6 години од детскиот живот (Pišot & Planinšec, 2005).

Мислењето кај децата е различно од возрасните и се карактеризира со конкретност, иреверзибилност, егоцентризам, центрација, зависност од перцепцијата, трансдуктивно расудување (Шкарик, 2004). Развојот на креативното мислење е особено значаен за успех во одредени активности како гимнастика и танци низ кои децата учат одредени кореографии, своите креативни идеи ги претворат во движење, кореографија или оригинален танц, но истовремено вложуваат одреден интелектуален напор за да се меморираат одредени зададени кореографии, вежби по одреден редослед и сл (Nichols, 1986).

Начинот **на учење и решавањето на проблемите** се уште еден сегмент од когнитивниот развој. Кај малите деца карактеристично е користење на ментални слики (Patterson, 2009), додека околу 7 година се развиваат логички операции и правила при решавањето на проблемите. Решавањето на проблемите во помала возраст овозможува усвојување на одредени начини на движење, додека на поголема возраст подразбира примена на шеми на движење во специфични и нови услови (Nichols, 1986). Во таа смисла, како форма на решавање на просторни проблеми често се применуваат различни видови на полигон. Полигоните како форма на последователно решавање на задачи, често бараат брзо движење, промена на правец, совладување на различни препреки, добра просторна ориентација, но и развиена координација и снаоѓање во нови и непредвидливи ситуации, што секако претставува дополнителен интелектуален напор.

Од друга страна, движењата и подвижните игри се голем **извор на знаења**. Преку допирање со рацете, набљудување, преместување, туркање, носење, влечење на различни предмети итн, детето учи за нивните својства, открива разлики и сличности. Учењето е спонтано, ненаметнато, при што детето ги користи и открива сите свои сетила и способности, стекнува искуства за просторот и околината во која живее. **Играта** е значаен метод за учење и развивање на личноста. Таа го релаксира детет и ја намалува тензијата. Во играта детето е опуштено и лесно ги решава проблемите. Учењето низ игра претставува посебен мотив и метод за стекнување знаења. Преку бројни подвижни елементарни и штафетни игри се овозможува повторување и потврдување на стекнатите знаења од други предмети (запознавање на природата, математика, пр: игри со

повторување лева и десна страна, над – под, игри со таблица множење, игри до додавање топка и меморирање на збор и сл). Примената на игри со правила бара од детето да се фокусира и да ги меморира правилата и брзо да ги примени во услови на игра со што влијае на развојот на неговото мислење. Игрите со различна содржина ја развиваат детската креативност, творештво и фантазија која од 7 до 11 годишна возраст е многу развиена и жива, но нестабилна.

Вниманието и концентрација кај децата се краткотрајни и околу 7 годишна возраст постепено се зголемуваат (Gallahue, 1987, Tihansy, 1990). Кај децата тие се условени од интересот, волјата и активната вклученост во дадена активност. Оттука, се препорачува примена на активности кои се интересни и забавни, кои ги активираат и мотивираат децата со цел одржување на вниманието подолго време (Gallahue, 1987, наведено во Age group development). Во целиот процес на когнитивен развој, содржините по ФЗО имаат големо значење бидејќи преку нив, пред се преку подвижните игри позитивно се влијае на развој на моќта на перцепција и насочено внимание, се подобрува концентрацијата, помнењето и способноста за логичко размислување.

Моторичко учење или учењето на телесните движења е во директна релација со когнитивниот развој. Процесот на учење на телесните движења е сложен процес и во него учествуваат сите функции и способности на детето: когнитивни, перцептивни, емоционални, моторички и функционални. Самиот процес на учење на телесното движење е овозможен од способноста на ЦНС (кората на големиот мозок - моторни зони) да гради одредени нервни структури наречени “динамички стереотипи” (Matic, 1978). Учењето на нови движења поминува преку три релативно автономни фази кои се карактеризираат со различен степен на интелектуална ангажираност. Моторичкото учење е слично на когнитивното учење. За разлика од когнитивното учење каде процесот на заборавање настапува порано, кај моторичкото учење заборавањето оди многу споро, односно во кората на големиот мозок во моторичката зона се прават записи за усвоеното движење кои се релативно трајни и не се менуваат после подолг период (пр: возење велосипед, скијање, пливање и сл) (Schmidt, R & Lee, T, 2005).

Поврзаноста помеѓу моторичкиот и когнитивниот простор најчесто се бара во факторите кои многу влијаат на овие два простори, односно во функционирањето на ЦНС (Gajic, 1975). Резултатите кои ги наведува Гајиќ, М (1975) зборуваат за поврзаност на интелегенцијата со координацијата, како и на координацијата со училишниот успех. Во бројни истражувања утврдена е значајна поврзаност меѓу координацијата и когнитивниот фактор, како и позитивно влијание на генералниот когнитивен фактор на примарните моторички способности: координација, флексибилност и способност за реализација на ритмички структури (Momirovič et al, 1979; Momirovič & Norga 1982). Истражувањето на Zimmer, 1981 (наведуваат Pišot & Planinšec, 2005) реализирани кај деца на возраст од 4 до 6 години покажуваат поврзаност меѓу координацијата на

целото тело и невербалниот дел од тестот за IQ. Овие резултати се потврдени во истражувањата на Kovac (1999), Planinšec (2002), Bonifacci (2004) и сл.

Овие и слични истражувања и научно ја потврдуваат тезата за меѓусебната поврзаност на моторичкиот и когнитивниот простор што е особено значајно за воспитно – образовната работа бидејќи лошата координација во движењата која се повторува кај одредени ученици може да индицира послаби постигувања во когнитивната сфера и послаб училишен успех, но и обратната ситуација која е можеби позначајна и која може да го иницира наставникот на поинаков пристап кон одредени ученици со цел да го поттикне максимумот од нивните можности.

Физичкото воспитание и социо – емоционалниот развој

Социо-емоционален развој се однесува на промените во емоциите, концептот за самиот себе и интерперсоналните односи (Patterson, 2009). Содржините од физичкото воспитание и образование се во значајна релација со социјалниот и емоционалниот развој на децата. Овие релации најмногу се манифестираат во доменот на остварувањето на воспитните задачи и тоа најчесто низ сите форми на подвижни игри – елементарни, штафетни, натпреварувачки, традиционални итн кои може да се применат на активноста по ФВ, односно на часот по ФЗО.

Физичкото воспитание и емоционалниот развој

Подвижните игри како содржина на физичкото воспитание се значаен агенс во детскиот развој бидејќи во тек на играта детето е слободно и безгрижно. Детето се наоѓа во ситуација да прима, додава, дели, да ја манифестира својата индивидуаност и персоналитет, да ги покаже своите желби и потреби, но и да ги усогласи своите потреби со потребите и желбите на останатите, на правилата или на групата. Содржините по ФВО но најмногу игрите, кај децата предизвикуваат позитивни емоции, радост, задоволство. Тие овозможуваат трошење на насобраната енергија, канализирање на негативната енергија и емоции, ослободување на потиснатите емоции и непријатни чувства на безбеден и општествено прифатлив начин. Чувството на прифатеност, на сигурност и доверба, радоста, позитивните емоции, смеата, но и позитивното вреднување на сам себе и позитивата слика за самиот себе се дел од позитивните емоции кој се јавуваат за време на физичката активност и се манифестираат низ игра. Но, играта и содржините по ФВО преставуваат ефикасен и здрав начин за справување со негативни емоции како страв, несигурност, прифаќање на пораз, разочарување, неуспех итн. Поразот предизвикува чувство на инфериорност кај децата. Присуството на чувство на страв може да биде предизвикано од препреките на кои наидува детето при задоволување на своите потреби. За срамежливото и повлечено дете играта е добар поттик, бидејќи во неа се чувствуваат сигурни и со тоа исчезнува стравот од грешки и осуди кои го блокираат во обичниот живот. Во играта детето е слободно

опуштено и свое. Одбрамбените механизми и кочници попуштаат што е начин за искусниот наставник или воспитувач да детектира одредени емоционални проблеми кај децата.

Физичкото воспитание и социјалниот развој

Активностите по ФВ, односно наставата по ФЗО се реализираат како колективни и друштвени активности. Самите содржини најчесто бараат заемна соработка, помагање, чување, често работа во парови, тројки, поголеми групи. Бројни се ситуациите во кои се бара натпревар каде резултатот е групно, а не индивидуално постигнување, каде личниот учинок значи победа или пораз за целата екипа. Оттука, имајќи го предвид овој аспект на содржините по ФВО, неминовни се релациите на моторичкиот сегмент со сегментот на социјалниот развој кој се манифестира како развој на позитивни интерперсонални односи и социјални однесувања и развој на персонални вештини.

Презентирано низ конкретни активности како елементарни и штафетни игри ова подразбира дружење, социјализација, интегрирање на детето во групата и општествената средина; развој на социјалната свест кај децата – односно поттик за градење и одржување на активни односи со други деца и возрасни, развој на меѓусебна комуникација, тимска работа, развој на интерперсонални комуникациски вештини, вештини за компромис и одбивање, вештини за разбирање како и вештини за соработка, групна и тимска работа. Развојот на персоналните вештини подразбира реализација на активности преку кои кај децата се зголемува самодовербата, доверба во останатите, се развиваат способности за тимска работа, вештини за управување и самоконтрола и вештини за превземање на одговорност. Игрите како еден од најзастапените методи на работа со децата даваат извонредна можност за развој на социјалната свест кај децата и предизвикување позитивни емоции кои делуваат интегративно на неговата личност.

Содржините на физичкото воспитание претставуваат природна средина за развој на социјални вештини и емоционална контрола. Со вклучување во овие активности, децата креираат активни односи со другите деца и со возрасните (соработувачки и натпреварувачки), на тој начин проширувајќи го и збогатувајќи го своето социјално искуство. Развивањето на нови видови на социјална интеракција и компетенција претставува основа за развој на способноста за комуникација, реципроцитет, емпатија и заедничко решавање на проблеми (Pišot & Paninšec, 2004). Групна соработка, лидерство, следење на останатите но и вештини за заедничко решавање на проблемите се дел од искуството кое го доживуваат децата.

Поврзаноста меѓу моторичкиот простор и карактеристиките на личноста се предмет на бројни истражувања во кинезиологијата кои се реализирани како споредба меѓу спортисти и неспортисти. Резултатите покажуваат дека спортистите во однос на неспортистите се

подруштвени, доминантни, одважни, попретинети, поголеми ентузијастии (Гајик, 1975). Други истражувања покажуваат дека оние кои се занимаваат со спорт се полесно прилагодливи на ситуациите и средината, супериорни и емоционално постабилни. Во истражувањето на Исмаил (1976) кој меѓу првите го проучува интегралниот развој, утврдено е дека испитаниците со надпросечна координација се емотивно постабилни, со поголема самодоверба, посовесни, екстрвертни и со повисоки вредности на сопственото его и кооперативност. Моторичките способности се во релација со социјалниот статус и положбата на поединецот во групата, во смисла на подобра прифатеност во групата, позиција на лидер и слични карактеристики кај децата со поразвиени моторички способности. Ова е потврдено во истражувањата на (Васовик, 2013)

Заклучок

Холистичкиот пристап подразбира гледање на детето, односно на неговиот развој како единствена неделива целина составена од повеќе меѓусебно условени сегменти кои се надополнуваат и треба подеднакво да се развиваат, без фаворизирање на одредени развојни домени. Кога зборуваме за развојот како холистички и единствен процес мислиме пред се на интеграцијата и заемното делување на сите развојни домени: моторички, когнитивен, социјален и емоционален. Познавањето на карактеристиките на секој развоен домен во секој период од детството е особено нагласена кога станува збор за наставата по ФЗО, бидејќи моторичкиот развој е тесно поврзан и влијае на сите останатите развојни сегменти. Во трудот преку систематизиран приказ на досегашните сознанија и конкретни примери и анализа на различни активности и содржини од програмата по ФВ се укажува на влијанието на ФВ врз развојот на комплетна, сестрано развиена личност. На ова влијание укажува и самата поставеност на целите и нивната операционализација низ образовните, функционалните и воспитните задачи.

Прикажаната поврзаност на сите развојни домени во релација со содржините на ФВ се значајни бидејќи укажуваат на единството на детскиот развој и потребата истиот да се гледа како единствен, континуиран, холистички процес. Ова ги нагласува предизвиците поставени пред наставниците, односно потребата за нивна сеопфатна наобразба со сознанија за развојните можности во сите развојни сегменти и периоди како комплементарен дел од нивното иницијално образование, но и можноста за користење на овие сознанија за воспоставување на интеграциско – корелациски врски меѓу предметите и нивните содржини и можноста за нивно остварување низ В – О работа. Овој начин на работа е во директна релација со принципот за сестранот како еден од принципите на В – О работа, но и со принципите за холистички пристап кон развојот и барањето за почитување на особеностите на развојот во сите развојни периоди.

Користена литература:

1. *Age group development program for mens & womens artistic gymnastics*, Phase three, Federation Internationale De Gymnastique, FIG
2. Bala, G. (1981). *Struktura i razvoj morfoloških i motoričkih dimenzija dece SAP Vojvodine*. Novi Sad: Fakultet fizičke kulture.
3. Bonifacci, P (2004) Children with low motor ability have lower visual – motor integration ability but unaffected perceptual skill. *Human Movement Science*, 23 (2), 157 – 168.
4. (Findak, 2006).
5. Gajic, M. (1985) *Osnovi motorike coveka*, Novi Sad: OOUR Institut fizicke kulture.
6. Haywood, K., & Getchell, N. (2004) *Life span motor development*. Champaign: IL. Human Kinetics.
7. Ismail, A, H. (1976) Integralni razvoj: Teorija i eksperimentalni rezultati. *Kineziologija*, 6, (1- 2), 7 -28.
8. Kovac, M (1999). *Analiza povezav med nekaterimi gibalnimi sposobnostimi in fluidno intelegentnostjo učenik, starih od 10 do 18 let*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za Sport
9. Malina, R., Bouchard, C. & Bar – Or, O. (2004) *Growth, Maturation and Physical Activity* (Second Edition). Champaign: Human Kinetic, Illinois.
10. Matič, M. (1978) Čas telesnog vežbanja, *Budučnost, Zrenjanin*
11. Министерство за образование и наука. (2006) *Основи на програмата за воспитно – образовна работа со деца од предучилишна возраст во јавните детски градинки*, Скопје: Биро за развој на образованието.
12. Министерство за образование и наука. (2007) *Иновирана наставна програма – Физичко и здравствено образование – Осумгодишно образование – I одделение*, Скопје: Биро за развој на образованието.
13. Nichols, B. (1986) *Moving and learning, the elementary school physical education experience*. Toronto. Canada
14. Николовска, М, (2008) *Развојна психологија (детство)*, Скопје: Филозофски факултет
15. Patterson, C. (2009) *Infancy & Childhood*. New York: McGraw – Hill Higher. USA
16. Pišot, R. & Planinšec, J. (2005) *Struktura motorike v zgodnjem otroštvu*, Univerziteta in Primorskem, Koper: Institut za kineziološke raziskave.
17. Santrock, J. (2008) *Life – Span Development* (Elevent edition) New York: McGraw – Hill Book Company
18. Schmidt, R. & Lee, T. (2005) *Motor control and learning*. (Fourth edition). Champaign: Human Kinetic, Illinois.
19. Шкарик, О. (2004) *Развојна психологија*, Скопје: Филозофски факултет